

4. МИСЛИВСТВОЗНАВСТВО, ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ЛІСУ

УДК 630*970.13

Доц. А.І. Гузій, к.с.-г.н. – УкрДЛТУ

СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ ПТАХІВ ЧИСТИХ СОСНОВИХ БОРІВ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ У ЗИМОВИЙ ПЕРІОД

Розглядається динаміка основних показників населення птахів з урахуванням різних вікових категорій соснових борів Волинського Полісся у зимовий період.

Doc. A. Guzій – USUFWT

The structure of bird population in pure pine forests of Volyn Polissia during winter period

The dynamics of main indices of bird population of Volyn Polissia during winter period is considered, taking into account different age categories of pine forests.

Структура зимового населення птахів чистих соснових борів вивчалася на прикладі угруповань Шацького природного національного парку та прилеглих територій.

Метою роботи є виявлення видового складу, щільності, фауністичної приналежності, визначення кількісних показників за біомасою, енерговитратами населення птахів в умовах різних вікових категорій соснових борів Волинського Полісся у зимовий період. В основу роботи лягли результати обліків птахів, що проводилися за методикою А.П. Кузякіна. Зібрані автором матеріали опрацьовані за допомогою програмних засобів банку даних лабораторії зоологічного моніторингу Інституту Систематики і Екології Тварин СВ РАН (м. Новосибірськ).

Чисті соснові ліси (бори) переважно зростають за IV бонітетом. Ці ліси характеризуються здебільшого одноярусною структурою, низькою продуктивністю, перевагою у нагрунтовому покриві лишайників і зелених мохів. Незімкнуті лісові культури у віці 10-15 років досягають висоти лише 1-1,5 м. Продуктивність насадження становить 5-7 м³/га. У жердняках запас деревостану збільшується до 20 м³/га. Запас середньовікових лісів у віці 50 років становить 40-50 м³/га. Середня висота стиглих лісостанів становить 15-18 м, а їх запас – 150-170 м³/га. У підліску зрідка зростає крушина ламка.

У зимовому населенні соснових лісів різноманітність птахів з 17 видів на незімкнутих лісових культурах зростає до 29 – у стиглих угрупованнях, а кількість фонових – з 6 до 25 представників. Фауністичний склад населення птахів молодняків – європейський, середньовікових і стиглих лісів – сибірсько-європейський. Частка участі птахів європейського походження з 90 % особин у незімкнутих лісових культурах зменшується до 77 – у стиглих лісах, сибірського – з 9, навпаки, зростає до 15 %. Щільність населення птахів з 37 особин/ км² на незімкнутих лісових культурах збільшується до 282 – у стиглих лісах. В усіх вікових категоріях лісостанів за щільністю домінує жовтоголовий королик (39-68 %). У молодняках співдомінує московка (11 %), середньовікових і стиглих лісах – відпові-

дно чи ж та чубата синиця (10 і 11 %). Характерною рисою зимового населення птахів різних вікових категорій соснових лісів є участь у складі основних видів чубатої синиці та московки, а починаючи з віку жердняків – чижа і повзика. За еколого-фауністичною структурою домінують лісові птахи (98 %). Найбільша кількість птахів тримається у кронах дерев. Їхня частка з 90 % особин на незімкнутих лісових культурах зменшується до 72 у стиглих лісах, а кількість стовбурних і чагарникових видів з 2 і 3 % збільшується до 16 і 7 % відповідно. Біомаса і кількість трансформованої енергії з 0,4 кг/ км² і 0,6 тис. ккал/добу × км² зростають до 6 кг/ км² і тис. ккал/добу × км². Компенсація енергетичних витрат проходить за рахунок живлення безхребетними і насіннєвими кормами. Частка безхребетних з 76 % у незімкнутих лісових культурах зменшується до 57 % – у стиглих лісах, насіннєвих кормів – з 24 %, навпаки, зростає до 42 %. У молодняках I і II класів віку за біомасою домінують і співдомінують жовтоголовий королик (38 і 22 %) та сойка (по 20 %), середньовікових – сіра сова, жовтоголовий королик і великий дятел (14; 12 і 11 %), стиглих лісах – великий дятел, жовтоголовий королик (14 і 11 %). Найбільша кількість енергопотоків протікає через популяції жовтоголового королика (25 – 56 %). У молодняках співдомінує московка (11 і 10 %), у середньовікових лісах – чиж (10 %). Основні показники зимового населення птахів наведені у табл.

Табл. Основні показники населення птахів чистих соснових лісів Волинського Полісся у зимовий період

Показники	Вікові категорії лісостанів			
	НЛК	Ж	СВ	СТ
1. Кіль-сть видів: всього /фонових	17/6	2/13	29/21	29/25
2. Щільність населення, особин/ км ²	37	112	177	282
3. Типи фаун, кіль-сть видів/ % особин				
а) транспалеарктичний	2/1	s	5/7	6/8
б) європейський	10/90	13/87	16/79	15/77
в) сибірський	5/9	6/9	8/13	8/15
4. Еколого-фауністична група (кіль-сть видів/ % особин)				
а) лісова	15/97	20/98	27/98	27/98
б) чагарникова	1/0,5	–	–	–
в) узлісна	1/3	1/0,9	1/0,6	1/1
г) заплавно-лісова	–	1/0,8	1/2	1/1
5. Місце збору корму, % особин				
а) на землі	6	3	4	4
б) у кронах	90	83	75	72
в) у чагарниках	3	6	8	7
г) на стовбурах	2	9	13	16
6. Біомаса населення, кг/ км ²	0,4	2	4	6
7. Трансформовано енергії, тис. ккал/добу × км ² за рахунок, %	0,6	2	3	6
а) безхребетних	76	68	56	57
б) хребетних	–	–	5	1
в) насіннєвих кормів	24	32	39	42

Примітка: НЛК – незімкнуті лісові культури; Ж – жердняки; СВ – середньовікові; СТ – стиглі

Таким чином, різноманітність зимового населення птахів з 17 видів у незімкнутих лісових культурах зростає до 29 у стиглих лісах, а їхня щільність – з

майже 40 до 280 особин/ км². В усіх вікових категоріях за щільністю домінує жовтоголовий королік, поряд з яким у молодняках співдомінує московка, середньо-вікових і стиглих лісах – чиж і чубата синиця. За походженням переважають птахи європейського типу фауни, частка яких з 90 % у незімкнутих лісових культурах зменшується до 77 % у стиглих лісах, а сибірського – з 9 зростає до 15 %. Біомаса і кількість трансформованої енергії з 0,4 кг/км² і 0,6 тис. ккал/добу×км² зростають до 6 кг/км² і тис. ккал/добу×км².

Література

1. Кузякин А.П. Зоогеография СССР// Уч. зап. Моск. пед. ин-та им.Н.К.Крупской. – 1962. – 109 с.
2. Кузякин А.П. Биогеография СССР// Уч. зап. Моск. пед. ин-та им.Н.К.Крупской. – 1962, вып. 1. – С. 3-182.

УДК 630* 187

П.Я. Слободян – УкрНДізірліс

ОСЕРЕДКИ ВСИХАННЯ ЯЛИНИ СКОЛІВСЬКИХ БЕСКИДІВ У РІЗНИХ ТИПАХ ЛІСУ

Розподіл площ осередків всихання ялиників по типах лісу в Бескидах представлений на прикладі Сколівського державного лісгосподарського підприємства. Він вказує на те, що всихання ялини має масовий характер, а його інтенсивність не пов'язана з типами лісу. Поряд з цим, нами встановлено залежність поширення осередків всихання від типів лісорослинних умов.

P.Y. Slobodjan – UMFRI

Center of Skolivsky Beskydy spruce drying up in different types of forest

Skoly State Forestry Enterprise is cite as an example of drying up centers distribution according to forest types of Beskydy. It point out that Spruce drying up is mass phenomena and its intensity doesn't relate to forest to types. As the same time, we determine spreading of up centers on depending on types of geographical conditions.

Розташовуючись від західного до східного кордону Бескидів, Сколівські Бескиди займають площу близько 1200 км² з досить розсіченим рельєфом, з глибокими базами ерозії. З північної сторони Сколівських Бескидів по руслу р. Стрий проходить границя Верхньодністровських Бескидів, а з південної по лінії Турка-Славськ – Стрийсько-Сянської Верховини. Поздовжні хребти мають висоту 1000-1350 м н.р.м. Переважають середньоглибокі буроземні ґрунти. Клімат прохолодний, з сумою активних температур від 1200-1300 до 1800-1900 °С і сумою річних опадів до 1200 мм.

На території Сколівських Бескидів знаходиться ряд важливих лісгосподарських підприємств, що охоплюють близько 81,4 % їх площі. Станом на початок 1999 р. тут нараховувалось 7 держлісгоспів, у т.ч. один військовий, 26 лісництв Львівського державного лісгосподарського об'єднання "Львівліс" і Івано-Франківського обласного управління лісового господарства, 885 кварталів загальною площею 97643 га. Найбільшу площу району займає Сколівське державне лісгосподарське підприємство (22 %).

Найбільші площі Сколівського ДЛГ займають ялина європейська (15284,7 га) та бук лісовий (13203,2 га), які охоплюють 85 % покритих лісом земель. Недостатньо розповсюджена ялиця біла – 2713,2 га, що становить всього 8 % від загаль-

ної лісової площі. Розбалансованість у розповсюдженні основних лісоутворюючих порід на території держлісгоспу пояснюється неправильним веденням лісового господарства у минулому, яке орієнтувалося на монодомінантне вирощування ялинових культур для потреб деревообробної та целюлозно-паперової промисловості.

Сколівські Бескиди відзначаються значним різноманіттям у типологічному відношенні, де нараховується не менше ніж 24 типи лісу (50 % від загальної кількості) представлених тією чи іншою мірою ялиновими деревостанами, що становить 30,8 % від усіх виділених в Карпатському регіоні типів лісу. Площа згаданих насаджень в Сколівському держлісгоспі становить понад 15,2 тис. га, або майже половину покритих лісом земель. Найбільш представлені ялиною волога буково-ялицева смережина – більше 3,4 тис. га, волога смереково-букова яличина – більше 3,2 тис. га, волога буково-ялицева смережина – 2,3 тис. га та волога смереково-ялицева бучина – 2,2 тис. га. У названих типах лісу склалися сприятливі умови для проростання ялини. Проте, тут же сумарна площа осередків всихання найбільша і перевищує 11 тис. га, що свідчить про дуже високий відсоток всихаючих деревостанів, який становить здебільшого 78,9-99,7 %. Необхідно відзначити, що високий ступінь всихання ялини характерний для переважної більшості типів лісу, де зростає дана деревна порода (табл. 1).

Табл. 1. Розподіл осередків всихання ялиників Сколівського ДЛГ по типах лісу

№ п/п	Тип лісу	Площа, яку займає тип лісу, га		Площа осередків всихання, га	Інтенсивність всихання по ялині, %
		разом	в т.ч. по ялині		
1	В ₃ -См	49,7	11,6	9,1	78,5
2	В ₃ -кСм	42,8	36,2	15,7	43,4
3	С ₂ -гБк	173,3	1,8	1,8	100,0
4	С ₂ -бк-яцСм	15,9	0,9	0,2	22,2
5	С ₂ -см-яцБк	38,7	23,9	10,8	45,2
6	С ₃ -Бк	1526,7	255,5	195,3	76,4
7	С ₃ -См	404,3	304,1	264,5	86,9
8	С ₃ -д-бкЯц	382,6	138,1	92,9	67,2
9	С ₃ -яц-бкСм	362,7	328,4	203,5	61,9
10	С ₃ -яцД	10,0	10,0	10,0	100,0
11	С ₃ -гД	152,4	6,5	1,5	23,0
12	С ₃ -бкД	91,7	7,8	2,4	30,8
13	С ₃ -см-яцБк	3822,9	817,4	802,3	98,2
14	С ₃ -бк-яцСм	2768,0	2360,1	1864,1	78,9
15	С ₃ -см-бкЯц	2553,4	1709,6	1343,9	78,6
16	С ₃ -г-яцБк	74,1	30,8	17,2	55,8
17	Д ₃ -бк-яцСм	3743,1	3477,1	3353,7	96,4
18	Д ₃ -см-бкЯц	5760,1	3215,7	2838,8	88,2
19	Д ₃ -яцБк	2412,1	161,1	132,6	82,3
20	Д ₃ -гБк	1016,3	28,7	22,2	77,4
21	Д ₃ -Бк	2702,0	57,2	46,6	81,5
22	Д ₃ -см-яцБк	4168,6	2242,9	2235,5	99,7
23	Д ₃ -г-яцБк	97,3	38,4	34,1	88,8
24	Д ₃ -г-бкЯц	2,5	2,5	2,5	100,0
Всього		32371,2	15266,3	13501,2	81,6